

**NODAVLAT TA'LIM MUASSASALARI FAOLIYATI
SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVASION USULLARIDAN
FOYDALANISH VA ZAMON TALABIGA MOS RAVISHDA YONDASHISH.**

Omontoshev Bahrom

*Jizzax davlat pedagogika universiteti
Maktab menejmenti yo'nalishi 4-bosqich talabasi.*

O'rolov Abrorjon

*Jizzax davlat pedagogika universiteti
Maktab menejmenti yo'nalishi 4-bosqich talabasi.*

Anotatsiya: *Innovasion tahlil boshqaruv funktsiyalari tarkibida alohida o'rin tutadi. Maqolada nodavlat ta'lim muassasalarida tahlil funktsiyasining mazmuni va imkoniyatlari ochib berilgan va ularning xususiyatlarini inobatga olgan holda uni qo'llash taklif etiladi, bu esa nodavlat ta'lim muassasalari faoliyati samaradorligini oshiradi.*

Kalit so'zi: *Tahlil, nodavlat ta'lim muassasasi, faoliyatni baholash, tashqi muhit, ichki muhit, 5 Porter kuchlari, raqobatchilarning strategik guruhlar xaritasi, STEP(PEST) tahlili. innovatsion ta'lim, interaktiv metodlar*

Annotation: *Innovation analysis has a special place in the structure of management functions. The article reveals the content and capabilities of the analysis function in non-state educational institutions and suggests its use, taking into account their characteristics, which increases the efficiency of the activity of non-state educational institutions.*

Key words: *Analysis, non-governmental educational institution, performance evaluation, external environment, internal environment, Porter's 5 forces, map of strategic groups of competitors, STEP(PEST) analysis. innovative education, interactive methods*

ASOSIY QISM

Bugungi kunda nodavlat ta'lim muassasalari o'z faoliyatiga boshqaruv funktsiyalarini joriy etib, bozor munosabatlarining to'liq ishtirokchilari hisoblanadi. Boshqarish funktsiyalari tarkibida tizimli tahlil va qaror qabul qilish alohida o'rin tutadi. Ta'lim muassasasi faoliyatini tahlil qilish quyidagilar uchun zarur: uning samarali faoliyati, faoliyat va rivojlanish jarayonida yuzaga keladigan muammolar va qarama-qarshiliklarni aniqlash, ularning paydo bo'lish sabablari, haqiqiy imkoniyatlarni aniqlash. Bugungi ishbilarmonlik dunyosida samarali raqobatlashish uchun ta'lim muassasalari doimiy ravishda ta'lim sohasi, mehnat bozori va ta'lim xizmatlari, raqobat va boshqa omillar to'g'risida juda ko'p ma'lumotlarni to'plashlari va tahlil qilishlari kerak[1]. Prezidentimiz yoshlar bilimiga, nodavlat ta'lim xizmatlari sifatiga e'tibor berar ekan: "Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib,

dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz",-deya ta'kidlaydi[2]. Respublikamizda oliy ta'lim tizimini zamonaviy talablar darajasiga olib chiqish yo'nalishida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli ishlardan biri ta'lim xizmatlarini jadal sur'atlar bilan rivojlantirish va jahon oliy ta'lim tizimiga, shu jumladan, mamlakatimiz ta'lim tizimiga ham yangidan-yang

Rivojlangan mamlakatlarni nodavlat ta'lim xizmatlari jumladan Yevropa mamlakatlaridan Germaniya, Buyuk Britaniya va Osiyo mamlakatlaridan Xitoy, Singapur, Janubiy Koreya, Yaponiya tizimi turlicha tashkil etilgan bo'lsada, ulardagi o'quv, o'quv uslubiy ishlari tashkil etilishi ham o'zlarini turlicha ijobiy tomonlari bilan ajralib turadi. Ta'limning xizmat xususiyatlari, ta'lim xizmatlariga oid ilmiy tadqiqotlar, nodavlat ta'lim xizmatlarining menejment va marketing masalalari, Ye.V.Burdenko[3], Sh.M.Aliyev[4] va boshqalarning ilmiy tadqiqotlarida o'z aksini topgan. Ta'lim xizmatlariga oid tizimli tadqiqotlar Altbach P.G., Kelly G.P[5] kabi xorijiy olimlar va mamlakatimiz olimlaridan M.Q.Pardayevning[6] ilmiy izlanishlarida o'z aksini topgan.

Nodavlat ta'lim muassasalari faoliyatida boshqaruv qarorlarini qabul qiluvchilarning axborot ehtiyojlariga qarab tahlilning har xil turlari va turlaridan foydalanish mumkin.

Tahlilning barcha turlari va turlari, oxir-oqibat, bir-biri bilan kesishadi va ularni amalga oshirish usullarida aks etadi. Analitik usullarni ko'rib chiqish, bizning fikrimizcha, ta'lim muassasalarida qabul qilinadigan uchta eng samarali innovatsion tahlil usullarini ajratib ko'rsatishga imkon berdi: 5 Porter kuchlari, raqobatchilarning strategik guruhlar xaritasi, STEP(PEST) tahlili[7]. Ta'lim muassasasining faoliyati uning nazorati doirasidan tashqarida bo'lgan va uning faoliyatiga ta'sir etadigan tashqi muhitni tahlil qilishdan boshlanadi. Tashqi muhitni tahlil qilishni shartli ravishda mikromuhit va makro muhitni tahliliga bo'lish mumkin. Ta'lim muassasasi mikromuhitini tahlil qilish, bu ta'lim yoki mehnat bozorida katta o'zgarishlar yuz bergan taqdirda har yili yoki bir martalik amalga oshiriladigan hayotiy faoliyatdir. Ta'lim muassasasining tashqi ishbiarmonlik aloqalarining eng yaqin sohasini tashkil etuvchi mikro muhitni tahlil qilishdan maqsad uning ta'lim tizimidagi raqobatbardoshligi va mavqeini baholashdir. Ushbu tahlilda Porterning 5 ta kuch modeli va matritsali tahlil-raqobatchilarning strategik guruhlar xaritasidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Amaliyotdan ko'rinib turibdiki, Porterning 5 ta kuchlari modeli ta'lim tizimidagi ta'lim muassasasining haqiqiy mavqei va uning jozibadorligi to'g'risida to'liq tasavvur beradi. Yangi raqobatchilar paydo bo'lish xavfini baholashda ta'lim

xizmatlari bozoriga kirishning murakkabligi va qulayligi hisobga olinadi. Qiyinchiliklar ehtiyojga bog'liq: katta miqdordagi boshlang'ich kapital, malakali o'qituvchilar tarkibi va ta'lim faoliyatini olib borish uchun litsenziya olish. Qulaylik: har qanday yuridik shaxs kasbiy tayyorgarlik dasturlari, ta'lim dasturlariga muvofiq ta'lim faoliyatini amalga oshirish huquqiga ega maktabgacha ta'lim va qo'shimcha ta'lim dasturlari, ta'lim faoliyati ustidan davlat nazoratining yo'qligi, bu ko'pincha ta'lim xizmatlari litsenziyasiz taqdim etilishiga olib keladi. Matritsali tahlilni ta'lim muassasalarida qo'llash imkoniyatlarini ko'rib chiqamiz. Matritsa tahlili - raqobatchilarning strategik guruhlar xaritasi, ta'lim muassasalari ta'lim xizmatlari bozorida qanday raqobatbardosh pozitsiyalarga ega ekanligini baholashga imkon beradi. Qo'shimcha ta'lim muassasalari ta'lim berishini hisobga olsak o'quvchilarning turli yosh toifalari va turli sohalardagi xizmatlari, keyinchalik raqobatchilarning strategik guruhlar nafaqat ta'lim muassasasining o'zi, balki ularga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari uchun ham tuzilishi kerak. Mahalliy ommaviy

axborot vositalarini ko'rib chiqish orqali bir xil yo'nalishlarda xizmat ko'rsatuvchi Internet-resurslar, ta'lim muassasalari va boshqa yuridik shaxslar aniqlanadi, shundan so'ng olingan ma'lumotlar ta'lim muassasalari va ta'lim xizmatlari tomonidan guruhlariga bo'linishi va o'z raqobatchilari haqida haqiqiy tasavvurga ega bo'lishi mumkin. Tashqi makro muhitni o'rganish uchun tashqi omillarni kompleks ijtimoiy (Social), texnologik (Technological), iqtisodiy (Economic), siyosiy (Political) tahlil asosida amalga oshiriladigan STEP modelini yoki uni PEST-tahlil deyish maqsadga muvofiqdir. STEP tahlili texnikasi ta'lim muassasasiga potentsial tahdidlar va yangi imkoniyatlarni aniqlash uchun atrofdagi makromuhitning eng muhim omillari holatini baholash va ularning rivojlanishini bashorat qilish imkoniyatini beradi. Bizning fikrimizcha, ta'sir qilishi mumkin.

Amalda, ma'lum bir omillarning ta'lim muassasasiga ta'siri xususiyati va muassasaning mumkin bo'lgan reaksiyasi quyidagicha namoyon bo'ladi. Texnologik tahlil: ilm-fan ta'lim xizmatlarini amalga oshirish uchun ochadigan imkoniyatlari haqida umumiy ma'lumot (o'quv jarayoniga yangi texnologiyalarni joriy etish, masalan, interaktiv doskalar, doimiy ravishda yangilanib turadigan dasturiy ta'minot). Iqtisodiy tahlil: energiya, kompyuter uskunalari va boshqa moddiy-texnik jihozlar narxlarining ko'tarilishi ta'lim xizmatlari narxlarining oshishiga, muassasaning axborotni rivojlantirish rejasini qayta ko'rib chiqishga, energiya tejaydigan texnologiyalarni joriy etishga va tejashga olib keladi. Siyosiy tahlil: Mamalakatimizning ta'lim sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlari tahlili ta'lim xizmatlari bozorida raqobatbardosh vaziyatning o'zgarishini ko'rsatishi,

ta'lim xizmatlarining mumkin bo'lgan yangi yo'nalishlarini aniqlashi mumkin. (Har xil turdagi ta'lim tashkilotlari orasida yangi raqobatchilar paydo bo'lishi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Nodavlat ta'lim xizmatlarini ko'rsatish faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2017 yil 15 sentyabrdagi PQ-3276- sonli qarori bo'yicha ta'lim muassasasiga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari turini kengaytirishga yordam beradi[8].) STEP tahlili natijalari umumlashtirilib, shu asosda nodavlat ta'lim muassasasi faoliyati uchun tashqi muhitdagi o'zgarishlarning aniqlangan tendentsiyalari baholanadi. Shunday qilib, bizning fikrimizcha, STEP tahlilini muntazam ravishda va to'rtta omil guruhidan biri ta'sirida keskin o'zgarish yuz berganda, bu tashqi muhit muammolari strategiyasini ishlab chiqishga imkon beradi[9]. Ko'rib turganimizdek, ushbu innovatsion tahlil usullari ta'lim muassasasining ichki muhitini (boshqaruv tizimi, o'qitish uslublari, kadrlar, iqtisodiy va moliyaviy faoliyat) tashkil etuvchi omillarni hamda ta'lim muassasasining tashqi makro va mikro muhitini (iste'molchilar, raqobatchilar, sheriklar, jamoatchilik fikri) baholash va bashorat qilishga imkon beradi. O'z vaqtida o'tkazilgan tahlil o'quv muassasasiga imkoniyatlardan to'liq foydalanishga, tahdidlarni va ularning oqibatlarini yumshatishga yoki ularni imkoniyatlarga aylantirishga imkon beradi.

XULOSA:

Shunday qilib, bizning fikrimizcha, nodavlat ta'lim muassasasi faoliyati va rivojlanish istiqbollari tahlil qilish asosida, imkoniyatlar va tahdidlarni baholash, kuchli va zaif tomonlarni aniqlash usullaridan foydalanib, Porterning 5 ta kuchidan, raqobatchilarning strategik guruhlari xaritasidan, STEP(PEST) tahlilidan foydalanish yuqori samaradorlik keltiradi. Nodavlat ta'lim muassasasi tomonidan muntazam ravishda olib boriladigan ichki tahlil quyidagilarni baholaydi: 1) boshqaruv tizimining elementlari (boshqaruvning umumiy va o'ziga xos funktsiyalari, tashkiliy tuzilishi, boshqarish usullari va boshqalar), 2) o'quv tizimi elementlarining sifat jihatlari (ta'lim xizmatlari, o'qituvchilar tarkibi, xodimlarning shaxsiy samaradorligi, ularning motivatsiyasi va 3) o'quv tizimi (kirish, chiqish, o'quv jarayoni elementlari) 4) ta'lim muassasasining moliyaviy va boshqa moddiy resurslardan foydalanish samaradorligi darajasi, yangi loyihalarni amalga oshirish uchun moliyaviy hayotiyliigi. Muntazam ravishda olib boriladigan tashqi tahlil ta'lim muassasasi faoliyatiga u yoki bu darajada ta'sir qilishi mumkin bo'lgan o'zgarishlar belgilarini aniqlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ахтамова М. Э., Уразов С. Ш. НЕГОСУДАРСТВЕННЫЕ СПОСОБЫ ПРИМЕНЕНИЯ ОПЫТА РАЗВИТЫХ СТРАН ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ // Архивариус. – 2021. – Т. 7. – №. 4 (58). – С. 37-40.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: "O'zbekiston", 2016. 14-b.
3. Бурденко Е.В. Рынок образовательных услуг в трансформируемой экономике: Дис...канд. экон. наук. - М.: РЭА, 2014.
4. Алиев Ш.М. Рынок образовательных услуг и вопросы его регулирования : Дис... канд. экон. наук. - М.: РЭА, 2012.
5. Altbach P.G., Kelly G.P. New Approaches to Comparative Education. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2006. 228 p.
6. www.uzlidep.uz/news-of-party/128
7. Юсупова, О. (2023). DIFFERENT CLASSIFICATION OF FAIRYTALE DISCOURSE IN WORLD AND UZBEK FOLKLORE. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(8).